

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вороніна Ю.В. Концепт «жінка» в сучасній чоловічій прозі (на матеріалі ідіолектних порівнянь). Мовознавчий вісник. 2015. Вип. 20. С. 168-172.
2. Жаботинская С.А. Концептуальный анализ: типы фреймов. Вісник Черкаського університету. Сер. філолог. науки. 1999. Вип. 11. С. 12-25.
3. Каліна Я.І. Концепт «жінка» та стереотипні уявлення про її соціальну роль у німецькомовному побутовому анекдоті. Вісник Запорізького національного університету. № 2. 2009. С. 25-31.
4. Краткий словарь когнитивных терминов / Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина; под ред. Е.С. Кубряковой. М.: филол. ф-т МГУ им. М.В. Ломоносова. 245 с.
5. Куцик О., Колечко М. Концептуалізація образу жінки в українській та російській пареміології. Рідне слово в етнокультурному вимірі. 2015. С. 131-140.
6. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафори, которыми мы живем / под ред. и предисл. А.Н. Баранова. М.: Едиториал УРСС, 2004. 256 с.
7. Марчук У.Б. Асоціативний потенціал лінгвокультурних концептів у різносистемних мовах: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.15. К., 2009. 17 с.
8. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: учебное пособие. Минск: ТетраСистемс, 2004. 35 с.
9. Попова З.Д., Стернин И.А. Когнитивная лингвистика: учебное издание. М.: АСТ; Восток-Запад, 2007. 226 с.
10. Рудюк Т.В. Вербалізація концептів Чоловік, Жінка в українській фразеології: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01. К., 2010. 23 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОГО ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

1. Ahern C. The Time of My Life. HarperCollins Publishers, 2011. 486 p.
2. Ахерн С. Время моей жизни / пер. с англ. Л. Гурбановской. М.: Иностранка, Азбука-Аттикус, 2017. 464 с.
3. Аґерн С. Час мого життя / пер. з англ. В. Шовкуна. Х.: Книжковий клуб Клуб Сімейного Дозвілля, 2013. 400 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ СЛОВНИКІВ:

1. CALD – Cambridge Advanced Learner's Dictionary. URL: www.cambridge.es/en/catalogue/dictionaries/.../cald.
2. ТСРЯ – Толковый словарь русского языка С.И. Ожегова. URL: <https://slovarozhegova.ru/>
3. АТСУМ – Академічний тлумачний словник української мови. URL: <https://sum.in.ua/s/tlumachnyj>.

УДК 81–115(811.112.2+811.161.2):(808.51/53:342.534)

ЛІНГВАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИРАЖЕННЯ КРИТИКИ В ПАРЛАМЕНТСЬКОМУ ДИСКУРСІ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)

THE LINGUAL FEATURES OF EXPRESSION OF CRITICAL EVALUATION IN THE PARLIAMENTARY DISCOURSE (IN THE GERMAN AND UKRAINIAN LANGUAGES)

Гридюшко О.О.,

*асистент кафедри іноземних мов № 2
Національного університету «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри германських та східних мов
Міжнародного гуманітарного університету*

Статтю присвячено проблемі вивчення вираження критичної оцінки у виступах німецьких та українських опозиційних депутатів під час парламентських засідань. Особливістю промов опозиційних депутатів є наявність у них критичної оцінки дій інших депутатів, партій, уряду тощо. У статті визначено поняття «критична оцінка», визначені її експліцитні маркери в німецькому й українському парламентському дискурсах. Крім того, виділено основні синтаксичні та дискурсивні засоби критичної оцінки. Матеріалом дослідження стали відеозаписи парламентських засідань бундестагу та Верховної Ради України. Загальний обсяг відеозаписів – 10 годин (по 5 годин для німецької та української мовної групи), з яких було виділено 60 фрагментів критичної оцінки.

Ключові слова: парламентський дискурс, депутатський виступ, критика, критична оцінка, негативна оцінка.

Статья посвящена проблеме изучения выражения критической оценки в выступлениях немецких и украинских оппозиционных депутатов в ходе парламентских заседаний. Особенностью речей оппозиционных депутатов является наличие в них критической оценки действий других депутатов, партий, правительства и т. п. В статье определено понятие «критическая оценка», выделены ее эксплицитные маркеры в немецком и украинском парламентском дискурсе. Кроме того, были определены основные синтаксические и дискурсивные средства критической оценки. Материал исследования составили видеозаписи парламентских заседаний бундестага и Верховной Рады Украины. Общий объем видеозаписей составляет 10 часов (по 5 часов для немецкой и украинской языковой группы), из которых было выделено 60 фрагментов критической оценки.

Ключевые слова: парламентский дискурс, депутатское выступление, критика, критическая оценка, негативная оценка.

The article is devoted to the problem of expression of critical evaluation in the speeches of German and Ukrainian opposition deputies during parliamentary sessions. The prominent feature of speeches of opposition deputies is critical evaluation of the actions of other deputies, parties, government etc. The article defines the notion of “critical evaluation”, highlights its explicit markers in German and Ukrainian parliamentary discourse. In addition, the main syntactic and discursive means of critical evaluation were defined. The scope of the study comprised videos of parliamentary meetings of the Bundestag and the Verkhovna Rada of Ukraine. The total volume of videos is 10 hours (5 hours for the German and Ukrainian language groups).

Key words: parliamentary discourse, deputy speech, criticism, critical evaluation, negative evaluation.

Постановка проблеми. Дослідження функціонування мови в різних сферах людської діяльності стає центральною темою в роботах сучасних мовознавців. Однією з таких сфер діяльності є політика. Вже Аристотель розглядав людину як *zoon politikon*, тобто як політичну (суспільну) істоту. Взаємозв'язок між мовою та політикою стає більш очевидним, якщо дослідити дії політиків: вони виступають як парламентські доповідачі, учасники переговорів, кандидати в передвиборчій кампанії або учасники політичних ток-шоу тощо [15, с. 11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зацікавленість у вивченні політичного дискурсу пов'язана насамперед зі змінами в політиці держав, переходом до демократичного ладу, змінами політичних реалій у країні. Крім того, політичний дискурс не тільки являє собою відображення суспільно-політичного життя в країні, а є також носієм універсальних та унікальних (етноспецифічних) рис окремих культур. Політичний дискурс став предметом аналізу таких лінгвістів, як: О. Шейгал [11], Н. Петлюченко [6], І. Серякова [7], А. Сотникова [9], Н. Файбишенко [10], А. Burkhardt [12], Н. Girnth [13], Н. Kusse [14], Т. Niehr [15] та ін. Проте поняття та статус критичної оцінки в політичному дискурсі, вербальні та паравербальні засоби її вираження досі не були об'єктом досліджень мовознавців.

Постановка завдання. Мета статті полягає у встановленні вербальних, а саме лексичних, синтаксичних та дискурсивних, засобів вираження критичної оцінки у виступах депутатів на матеріалі німецької й української мов. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: (1) з'ясувати функції політичного дискурсу; (2) визначити статус та функції критичної оцінки в політичному дискурсі та в його різно-

виді – парламентському дискурсі; (3) проаналізувати останні лінгвістичні дослідження критичної оцінки; (4) описати лексичні, синтаксичні та дискурсивні засоби вираження критичної оцінки на матеріалі виступів німецьких та українських депутатів.

Об'єктом нашого дослідження є монологічна публічна промова опозиційних депутатів Німеччини й України. **Предмет** дослідження – вербальні особливості вираження критичної оцінки в німецькому й українському парламентському дискурсах.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що вербальні та паравербальні ознаки мовлення мають типологічну специфіку і залежать від певної лінгвокультури. Оскільки українська та німецька мова є неблизькоспорідненими мовами, то і набір дискурсивних, лінгвокультурних, вербальних та паравербальних ознак буде цілком або частково зберігатися, чи цілковито нівелюватися, причому дискурсивні та вербальні особливості будуть мати більше спільних рис, а лінгвокультурні та паралінгвальні ознаки – більше відмінностей.

Матеріалом дослідження є видеозаписи парламентських засідань бундестагу та Верховної Ради України. Загальний обсяг відеоматеріалу – 10 годин для кожної мовної групи. Для дослідження були відібрані промови таких опозиційних депутатів Німеччини, як: А. Von Gauland, А. Weidel, С. Lindner, А. Hofreiter, R. Lucassen, D. Bartsch, та України: О. Ляшко, О. Сотник, А. Шкрум, О. Вілкул, Ю. Тимошенко, С. Соболєв. Всього було виділено 60 фрагментів критичних висловлювань у промовах опозиційних депутатів. Фрагмент ми розуміємо як уривок із промов депутатів у розмірі від одного до п'яти речень.

Виклад основного матеріалу. Оскільки ми розуміємо парламентський дискурс як один

із різновидів політичного дискурсу, то необхідно надати дефініцію політичному дискурсу. Так, *політичний дискурс* – це сукупність всіх дискурсів, реалізованих політичними діячами та спрямованих на широку громадськість. Мета політичного дискурсу полягає в презентації власних політичних концепцій, проблем та ідей стосовно інших концепцій, проблем та ідей, що конкурують [16, с. 40]. Проте Х. Кюссе підкреслює, що “*der politische Diskurs sich nicht mit dem Sprechen von Politikern identifiziert, sondern sich auf die verschiedenen institutionellen Kommunikationsbereiche erstreckt, in denen Machtansprüche geltend gemacht und Handlungsformen präskribiert werden*” [14, с. 73]. У свою чергу, *інституційність* парламентського дискурсу полягає в тому, що учасником комунікації є депутат, який виступає в сесійній залі парламенту. Метою його виступу є переконання аудиторії в правильності висловлюваних ідей, пошук та об’єднання однодумців, боротьба із противниками, завоювання або збереження влади.

Сутність парламентського дискурсу як різновиду політичного полягає в *боротьбі за владу*, яка суттєво впливає на діяльність політиків. Так, метою опозиційного депутата є вплив на електорат. Такий вплив може бути виражений через викриття партії влади, критику прем’єр-міністра та уряду, інших парламентарів та партій, які оцінюються як некомпетентні. Отже, партійна приналежність депутата має вирішальний характер та впливає на його комунікативну поведінку. Тому однією з функцій опозиційних депутатів є критична оцінка інших учасників політичного дискурсу, така діяльність має оціночний характер.

Для визначення поняття «критика» проведено його дефініційний аналіз із використанням тлумачних словників німецької та української мов. Так, дослідження показало, що в німецькій мові поняття «критика» має дві дефініції, а саме: (1) *prüfende Beurteilung und deren Äußerung in entsprechen Worten (оцінювання для перевірки та його вираження в словах); (indenfrüheren sozialistischen Staaten) Fehler und Versäumnisse beanstandende [öffentliche] kritische Stellungnahme als Mittel zur politischen und gesellschaftlichen Weiterentwicklung (у колишніх соціалістичних країнах) критична оцінка помилок та невдач як засіб політичного та соціального розвитку; (2) kritische Beurteilung, Besprechung einer künstlerischen Leistung, eines Werkes (критична оцінка, обговорення творчого результату, твору)* [18]. У «Тлумачному словнику української мови» знайдено такі семемі поняття «критика»: (1) *розгляд і оцінка когось, чогось із метою виявлення та*

усунення вад, хиб; (2) літературний жанр, завданням якого є розгляд, тлумачення та оцінка літературних, мистецьких або наукових творів [17].

Необхідно також згадати про дефініційний та етимологічний аналіз концепту «критика», здійснений Н. Гавриловою. Так, дослідження показало, що критика розуміється як *усне або письмове судження*. Таке судження має *оціночний* характер, причому така оцінка є здебільшого *негативною*. Варто підкреслити, що критика також оцінюється як пошук помилок та недоліків із метою їх усунення. Нарешті, критика розглядається як результат активної мисленнєвої діяльності, тобто (1) *аналізу; (2) оцінки; (3) судження* [5, с. 96].

Критичний дискурс в інституціональному спілкуванні набув поширення, зокрема в науковому, літературному, мистецькознавчому, педагогічному дискурсах тощо, оскільки його основною метою є пошук помилок, недоліків та їх виправлення. Така мета критичного дискурсу перекликається з метою зазначених дискурсів, а саме пошуком і наближенням до істини. У літературному дискурсі вміння бути добрим критиком не тільки включається в розряд професійних умінь, але й є окремою професією [3, с. 82]. У педагогічному та науковому дискурсах розроблені спеціальні жанри, в яких критика є необхідним елементом, наприклад, наукова рецензія або зауваження в щоденнику.

Т. Анісімова розглядає критику як один із жанрів ділової комунікації. На системному рівні критика визнається *вторинним засобом переконання*. На стратегічному рівні критика визначається як жанр, можливий у рамках багатьох комунікативних ситуацій, розглядається з різноманітних позицій оратора, який виступає із критикою, та його статусу. На цьому рівні беруть до уваги, кого та за що критикують. На тактичному рівні визначаються вимоги, які висуваються до аргументації критики, наприклад, раціональні елементи, що підкреслюють об’єктивність оратора; використання топосів, які пом’якшують конфліктність ситуації, суспільно значущі критерії, а не власні смаки та вподобання оратора [2, с. 36–37].

Проте критика в політичному дискурсі має власну специфіку, яка полягає не в пошуку істини, а в *боротьбі за владу й електорат*. Оскільки опозиційні партії представлені в меншості, їхня мета полягає в привертанні уваги можливих виборців шляхом дискредитації провладної партії. А критика, як було зазначено раніше, є одним із засобів аргументації.

У даній статті розглянуті вербальні засоби висловлення критичної оцінки, які виражені

експліцитно в промовах опозиційних депутатів. Маркером критичної оцінки є безпосередньо концепт «критика» та його репрезентанти. У німецькій мові аналоги концепту «критика» представлені такими лексемами: *falsch* (неправильно, хибно), *unrichtig* (неправильно), *der Fehler* (помилка), *fehlerhaft* (помилково) та ін. У німецькому парламентському дискурсі можна навести такі приклади, знайдені в промовах К. Лінднера та Р. Лукассена: “*Die Gefahr aber besteht, dass durch falsche Entscheidungen in der Währungspolitik neue Fliehkräfte entstehen* (Небезпека полягає в тому, що через неправильні рішення в грошово-кредитній політиці прибувають нові біженці)” [20]; “*Die Aufgabe dieser konservativen Grundposition war ein Fehler, der zu den heutigen Personalproblemen in der Bundeswehr geführt hat* (Завдання цієї консервативної базової позиції було помилкою, яка призвела до сьогоднішніх кадрових проблем у Бундесвері)” [20].

Дослідження промов українських опозиційних депутатів показало, що репрезентантами концепту «критика» є такі лексеми: *війна*, *зрада*, *корупціонер*, *корупція*, *олігарх*, *перемога*, *популізм* тощо. Для ілюстрації даної тези можна використати фрагменти промов О. Сотник та О. Березюка: «*Ви просто хотіли помститися тим громадським активістам, які фактично розкривають ті корупційні діяння і корупційні дії, які ви здійснюєте в стінах цього парламенту*» [19] та «*Так само дружно, як за електронні декларації для тих, хто бореться з олігархічною корупцією, ви голосували за 10 хвилин до прийняття бюджету за пограбунок аграріїв на 10–15 мільярдів? Ви тоді не думали, як ви в село підете? Не думали. Бо ви думали про мільярд гривень, який зайшов у Верховну Раду. Шановні колеги, це реванш олігархату, це помста олігархату тим, хто показав їхнє справжнє нутро*» [19].

Крім того, для вираження критичної оцінки опозиційні депутати вживають багато епітетів. Таке використання лексичних засобів характерне як для німецьких, так і для українських депутатів. Можна запропонувати такі приклади: “*Nehmen wir zum Beispiel einmal die vernünftige Zusammenarbeit unserer Sicherheitsbehörden. Wir haben hier gemeinsam einen Untersuchungsausschuss eingesetzt. Warum haben wir ihn eingesetzt? Weil der Anschlag auf dem Breitscheidplatz wohl auch auf ein Versagen unserer Sicherheitsbehörden zurückzuführen ist. Wenn Sie sich darum kümmern würden, hätten Sie auch unsere Unterstützung* (Візьмемо, наприклад, раціональну співпрацю з нашими органами безпеки. Разом

із ними ми створили комітет із питань розслідувань. Чому ми його створили? Тому що напад на Брайтшайдплац був пов’язаний із провалом наших служб безпеки. Якщо ви піклуєтесь про це, ви також матимете нашу підтримку)” [20] та «*Вони не мріють про золоті унітази, вони не мріють про вілли на Канарах і по закордонах – вони мріють працювати на рідній землі. І вони не можуть реалізувати цю мрію, тому що ціна на молоко копійчана і корів треба віддавати на забій, тому що немає можливості взяти землю, щоб обробити її і заробляти*» [19].

Також необхідно наголосити на тому, що виступи українських депутатів мають агресивний характер, наприклад: «*І не треба дурити людей, тому що активісти – ті, хто за покликом серця це робить, а коли ви бабло отримуєте з-за кордону і розказуєте, що ви активісти, в усі часи таких називали «агенти впливу», «лобісти», «зрадники», «диверсанти» і тому подібне, але точно не «активісти»! Тому не дискредитуйте високе звання активістів*» [19]. Крім того, деякі політики дозволяють собі принижувати й ображати інших: «*Слухайте, дорогі товариші, панове, друзі, «грантожері», як вас там називати по правді <...>*» [19] або «*Тому що Нацкомісія, яку очолює виходець із компанії Порошенка на прізвище Животовський, а насправді правильно було б його назвати «животіна», тому що грабувати українців у нинішніх умовах – це злочин і аморально*» [19]. Таке вираження критики через образи та приниження ми пов’язуємо з індивідуальним стилем політика.

Дослідження промов опозиційних депутатів показало, що політики використовують у своїх промовах широкий набір синтаксичних засобів. До таких засобів можна віднести звертання, повтори, риторичні питання, заклики, порівняння. Так, німецькі політики майже завжди (82%) використовують звертання до суб’єкта критики, наприклад: “*Herr Seehofer – im Übrigen gilt das Grundgesetz auch für Innenminister; vielleicht hat Ihnen das noch keiner gesagt, oder Sie waren zu lange weg; ich will es nur mal sagen –, ich hätte mir von Ihnen gewünscht, dass Sie klar sagen, was nicht zu Deutschland gehört. Rassismus, Ausgrenzung und Menschenhass gehören nicht zu Deutschland*” (Пане Зеєхофере, до речі, Конституція стосується також і міністра внутрішніх справ; можливо, ніхто Вам не казав, або Ви довго були відсутні; я просто хочу сказати це, я хотів би, щоб Ви там чітко сказали, що не властиво Німеччині. Расизм, дискримінація та ненависть до людей невластиві Німеччині) [20], а також “*Herr Gauland, ich*

weiß nicht, in welchem Jahrhundert Sie leben, aber um nur einen fundamentalen Unterschied zur Zeit von Bismarck zu nennen: Frankreich ist jetzt unser engster Verbündeter; wir führen keinen Krieg mehr gegen Frankreich. Ich glaube, das ist ein relevanter Unterschied, auch wenn Sie es vielleicht noch nicht verstanden haben (Пане Гауданде, я не знаю, в якому столітті ви живете, але називайте лише принципову відмінність часів Бісмарка: зараз Франція є нашим найближчим союзником, ми більше не ведемо війни проти Франції. Я думаю, що це істотна відмінність, навіть якщо ви цього ще не зрозуміли)» [20].

Що стосується українського парламентського дискурсу, то депутати зазвичай не називають суб'єкта критики, а узагальнюють його особливими займенниками вони, їх, ніби відокремлюють себе від суб'єкта критики (46%), наприклад: «**Ми** говоримо виключно про декларування активістів в антикорупційній діяльності. Ні екологічній, ні економічній, ні правовій – виключно в антикорупційній діяльності. Чому? Відповідь дуже проста. Тому що «Схеми», «Наші гроші», “*Bihus.info*”, «Слідство.інфо» і багато інших антикорупційних активістів і програм викривають єдині в цій країні, викривають, чим <...> насправді живуть можновладці: **їхні** реальні статки, **їхні** реальні активи, **їхні** реальні доходи» [19].

Крім того, опозиційні депутати часто використовують спонукальні речення, наприклад: “*Herr Spahn, Sie wissen doch auch, dass man mit 2,77 Euro pro Tag ein Kind nicht vernünftiger nährenkann. Lassen Sie das doch, und kümmern Sie sich um Ihre eigenen Aufgaben!* (Пане Шпане, ви же знаєте, що неможливо належно нагодувати дитину на 2,77 євро на день. **Залиште все і виконуйте свої завдання!**)” [20]; «*Артур Герасимов, знаєте, це вже виходить за будь-які межі! Так тоді не говоріть про це! От Радикальна партія голосує проти, так голосує проти. І ви голосуйте проти, якщо ви проти. Не дуріть народ. Не дуріть міжнародних наших партнерів. І не дуріть самих себе*» [19].

Що стосується повторів, то українські депутати використовують повтори частіше за німецькомовних колег, причому такі повтори є анафоричними, наприклад: «**Честь – це тоді, коли люди, обрані народом, служать людям, а не тим, хто їм платить гроші в кишені з олігархічних доходів. Честь – це тоді, коли** голосувати за законопроекти, які приносять гроші в бюджет, щоб потім платити мінімальні заробітні плати і пенсії, а не ці законопроекти, які дозволяють олігархам вивозити руду, глину, газ, нафту і гроші зали-

шати в офшорах, оце безчестя» [19], або інший приклад: «**Я не хочу** бачити країну, яка ходить як жєбрак по світу і просить грошей в іноземних кредиторів. **Я не хочу**, щоб нам кредитори нав'язували вимоги, що ми маємо робити» [19].

Важливим засобом критичного оцінювання в політичному дискурсі є риторичні запитання. Цей синтаксичний засіб широко використовується як німецькими, так і українськими політиками. Можна навести такі приклади: “*Werden Sie Europa in der Sicherheits- und Migrationspolitik handlungsfähig machen oder neue Fliehkräfte durch falsche Weichenstellungen in der Währungsunion entfachen? Können Sie den durch Ihre Flüchtlingspolitik entstandenen Vertrauensverlust durch eine vernünftige Einwanderungs und Integrationspolitik überwinden? Werden Sie die wirtschaftliche Stärke dieses Landes nur verbraucht haben oder die Wettbewerbsfähigkeit sichern? (Ви зробите Європу готовою до дії у політиці безпеки та міграційній політиці або розпалите наплив біженців через неправильні рішення в кредитно-валютному союзі? Чи зможете ви подолати втрату довіри шляхом раціональної міграційної та інтеграційної політики? Чи зможете Ви лише використовувати економічну силу цієї країни або забезпечити конкурентоспроможність?)*” [20], а також україномовний приклад: «*Але в мене просто питання і до профільного комітету, і до коаліції, і до нас всіх: чому такі ситуації виникають, чому у нас немає системного бачення внесення змін по відношенню принаймні до військових, до їхніх дітей, до ветеранів, до тих, хто буде отримувати потім пенсії за втрату таких годувальників? Чому ми робимо точкові зміни?*» [19].

Що стосується дискурсивних особливостей вираження критики в політичному дискурсі, то політики зазвичай використовують стратегію на пониження, яка полягає в дискредитації опонента. Дана стратегія реалізується шляхом використання тактик, які імпліцитно або експліцитно виражають негативну оцінку до предмета комунікації. Прагнення послабити позиції противника до ситуації реалізується шляхом використання таких тактик: тактика «аналіз – мінус», тактика безособового обвинувачення, тактика викривання, тактика образи, тактика загрози. Так, за тактикою «аналіз – мінус», політик описує ситуацію, причому автор негативно ставиться до описуваного, проте прямо цього не демонструє [1, с. 403]. Приклад такої тактики: “*Meine Damen und Herren, Frau Bundeskanzlerin, Rechtsbruch als Dauerzustand, und kein Ende abzusehen (Пані та панове, пані канцлере, постійний стан пору-*

шення закону та немає цьому кінця)” [20]; «Річ у тому, що, коли корупція в Україні досягла вже таких меж, що неможливо зайти в кабінети до дипломатів іноземних, до іноземних лідерів, щоб тебе не запитали, а коли припиниться в Україні корупція на найвищому рівні, коли було зрозуміло, що ні Президент, ні уряд, ні силові структури не борються проти корупції, а є тими, хто її очолює, співучасниками, тоді, крім опозиційних політичних сил у країні, включилися громадські діячі, лідери громадських організацій, які займаються антикорупційною діяльністю, їх колеги, а також друзі України, які допомагають громадянському суспільству України боротися проти системної корупції, яку сповідує сьогодні в Україні влада» [19].

Коли мовець використовує тактику безособового обвинувачення, то відкрито не називає обвинуваченого, водночас подає ситуацію в негативному світлі [1, с. 404]. У виступі А. фон Гауланда можна знайти відповідний приклад: “*Weder im Wahlkampf noch im Koalitionsvertrag noch in der Regierungserklärung spielen Attentäter, Messermorde und Vergewaltigungen eine Rolle, auch nicht die Tatsache, dass die Kriminalitätsrate unter Migranten erheblich höher ist als unter Einheimischen, auch nicht die aberwitzigen Kosten – die kommen gar nicht vor – der illegalen Zuwanderung in Höhe von 50 Milliarden Euro jährlich, die das Institut der deutschen Wirtschaft berechnet hat (Ні у виборчій кампанії, ні в коаліційній угоді, ні в поясненнях уряду не було згадки про замах, вбивства та насилля, навіть про той факт, що рівень злочинності серед мігрантів значно вище, ніж серед місцевих жителів, про шалені витрати – про них не було жодного слова – на нелегальних мігрантів на суму 50 мільярдів євро на рік, розраховані Інститутом німецької економіки)”* [20]. В українському дискурсі таку тактику використовує Ю. Тимошенко: «Жодного слова не сказано сьогодні про те, що вони тижнями блокують дороги, що вони не мають можливості вести своє підприємство і що черговими бюджетами і законами їх позбавили залишку права на роботу. Вони чекають законопроект 7403–2, але в парламенті навіть не піднімається це питання» [19].

Тактика викривання полягає в обвинуваченні опонентів із використанням аргументів і фактів, які підтверджують вину якоїсь особи [1, с. 405]. Так, можна знайти відповідні приклади: “*Da werden bei Frau Merkel im Kanzleramt 39 neue Stellen geschaffen. Da werden bei Herrn Scholz im Finanzministerium 40 neue Stellen geschaffen. Diese Selbstbedienungsmentalität steht in keiner*

Relation zu Ihren Wahlergebnissen (У канцелярії пані Меркель було створено 39 нових робочих місць. У міністерстві фінансів пана Шольца буде створено 40 нових робочих місць. Ця ментальність самообслуговування не має жодного зв’язку з результатами виборів)” [20]; «Я хочу вам повідомити, що сьогодні зранку влада продовжили цинічно знущатися над громадським сектором, антикорупційний комітет навіть не зібрався. Виконуючий обов’язки голови комітету просто не з’явився, <...> не розглядалися законопроекти, які були поставлені як пріоритетні. І вчора на Погоджувальній раді вся провладна коаліція стверджувала, що, звичайно, ми будемо скасовувати ганебне декларування, електронне декларування для громадських діячів» [20].

Тактика образи являє собою обвинувачення та приниження противника, вона відрізняється своїм емоційним забарвленням, яке замінює використання фактів та доказів [1, с. 405]. Варто зазначити, що така тактика характерна для українських парламентарів, наприклад: «Нехай ваша коаліція, яка сьогодні **перетворилася на тераріум і поглинає, пожирає один одного**, візьме на себе відповідальність за неї і за те, що робиться в медицині. Не робіть комедії, по 10 разів ставте питання про тих, хто займається корупцією, чи платять їм законно гроші, чи ні» [19].

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що критична оцінка у виступах депутатів здійснюється різними лексичними, синтаксичними і дискурсивними засобами. Маркерами критичної оцінки в німецькій мові є такі лексеми: *falsch, unrichtig, fehlerhaft*. На відміну від німецьких колег, українські опозиційні депутати використовують такі маркери критичної оцінки, як: *зрада, перемога, корупція* тощо. Варто підкреслити, що лексема *перемога* в українському політичному дискурсі використовується в протилежному значенні та має негативний відтінок, пов’язаний із революцією гідності. Із цього можна зробити висновок про те, що німецькі політики вважають критичну оцінку за конструктивний елемент, щоб поліпшити неправильні рішення. А українські депутати розглядають критичне оцінювання як засіб боротьби за владу та виборців.

Серед синтаксичних засобів, що виражають критику, варто назвати повтори, риторичні запитання, спонукальні речення тощо. Дослідження синтаксичних засобів показало, що риторичні запитання – найбільш часто (42%) використовуваний засіб критичної оцінки німецької парламентської мови. Оскільки німецькі депутати розуміють критичну оцінку як аналіз помилок, вони

зазвичай використовують звертання до суб'єкта критики (82%).

У свою чергу, серед дискурсивних засобів виділяють стратегію на пониження, тактики «аналіз – мінус», безособового обвинувачення, викривання, образи. Необхідно зазначити, що найбільш поширеними є тактики «аналіз – мінус» і викривання, а тактика образи характерна для українського парламентського дискурсу.

На нашу думку, предмет критичної оцінки варто розглянути ще глибше. У статті дослідженні лише ті фрагменти критики, які містяться в промові експліцитно. Перспективним напрямом нашого дослідження є порівняння як експліцитних, так і імпліцитних вербальних та паравербальних проявів критичної оцінки у виступах депутатів. Таке порівняння має

здійснюватися шляхом використання *tertium comparationis*, щоб дві мови та культури були досліджені однаковою мірою. Порівняння двох мов відбувається на таких рівнях: мовний рівень (лексичні, синтаксичні та дискурсивні засоби вираження критики); просодичний рівень (триваліст, частота, інтенсивність вираження критичної оцінки); кінетичний рівень (жести, що супроводжують мовлення, та жести, які замінюють мовлення). Вивчення критичної оцінки в політичному дискурсі може бути використане в дисциплінах «Німецька мова за професійним спрямуванням» та «Українська мова за професійним спрямуванням». Крім того, поєднання лінгвальних та паралінгвальних засобів вираження критичної оцінки покращує риторичні здібності політиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Акопова Д. Стратегии и тактики политического дискурса. Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. 2013. Вып. 6 (1). С. 403–409 с.
2. Анисимова Т. Типология жанров деловой речи (риторический аспект): автореф. дис. ... докт. филол. наук: 10.02.20. Краснодар, 2000. 41 с.
3. Бабаева Е. Дискурсивное измерение ценностей. Волжский: Филиал ГОУВПО «МЭИ(ТУ)», 2003. 102 с.
4. Белова А. Аргументация и речь политика. Филология и культура: зб. наук. праць. К. : КУ імені Тараса Шевченка, 1996. С. 53–62.
5. Гаврилова Н. Лингвокультурный концепт «критика» и его функционирование в педагогическом дискурсе: дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.19. Волгоград, 2007. 263 с.
6. Петлюченко Н. Харизматика: мовна особистість і дискурс: монографія. Одеса: Астропринт, 2009. 435 с.
7. Серякова И. Невербалика политического дискурса. Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія. 2011. Вип. 23. С.19–27 с.
8. Смоленкова В. Методы американской риторической критики. Современная политическая лингвистика: материалы междунар. научно-практ. конф. Екатеринбург, октябрь 2003 г. Уральский гос. пед ун-т. Екатеринбург, 2003. С. 144–145.
9. Сотников А. Просодичні засоби актуалізації комунікативно-прагматичних інтенцій у британській політичній промові (експериментально-фонетичне дослідження): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. К., 2012. 274 с.
10. Файбышенко Н. Функционально-семантический и прагматический анализ регулятивных средств аргументативного дискурса (на материале текстов парламентских выступлений в Конгрессе США): дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Санкт-Петербург, 2002. 168 с.
11. Шейгал Е. Семиотика политического дискурса. М.: Гнозис, 2004. 324 с.
12. Burkhardt A. Plenardebatten. Handbuch Sprache und Politik. Bremen: Hempen Verlag, 2017. S. 508–531.
13. Strategien politischer Kommunikation. Pragmatische Analyse / H. Girth, C. Spieß. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2006. 211 s.
14. Kusse H. Konjunktionale Koordination in Predigten und politischen Reden. Dargestellt an Belegen aus dem Russischen. München: Otto Sagner, 1998. 523 s.
15. Niehr T. Einführung in die Politolinguistik: Gegenstände und Methoden. Stuttgart: UTB GmbH, 2014. 191 s.
16. Turowski J., Mikfeld B. Gesellschaftlicher Wandel und politische Diskurse. URL: https://www.denkwerk-demokratie.de/wp-content/uploads/2013/10/DD_Werkbericht_3.pdf.

СЛОВНИКИ

17. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua>.
18. DUDEN. URL: <http://www.duden.de/>.

ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ

19. Ранкове пленарне засідання від 3 квітня 2018 р. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=x4N2HfIVyqg&t=1s>.
20. Plenarsitzung von 21.03.2018. URL: <https://www.bundestag.de/mediathek>.